

ІСТОРИЧНИЙ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ФІЛОСОФІЄЮ ТА НАУКОЮ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У роботі розглянуто взаємозв'язок між філософією та наукою та проаналізовано основні історичні типи їх взаємозв'язку.

Ключові слова: *філософія, наука, взаємодія філософії та науки, історичні типи взаємозв'язку між філософією та наукою.*

Abstract

The work discusses the relationship between philosophy and science and analyzes the main historical types of their relationship.

Keywords: *philosophy, science, the interaction of philosophy and science, the historical types of interrelation between philosophy and science.*

Вступ

В добу науково-технічної революції інтеграція науки відіграє особливо важливу роль у її розвитку. Це можна бачити, зокрема, в галузях знання, пов'язаних з концепцією сталого розвитку. Світоглядним фундаментом та методологічною основою інтегративних процесів у науці залишається саме філософія.

Значну увагу дослідженню взаємозв'язку філософії та науки присвячені праці як і закордонних так і вітчизняних вчених, таких як: Г. Гегеля, Ф. Шілінга, Е. Маха, Р. Фейнмана, С. Фуллера, Л. О. Сандюка, С. П. Симоненка, О. В. Сулима, М. Ф. Шмиголя, Н. В. Щубелка, та інших.

Метою роботи є аналіз основних типів взаємозв'язку між філософією та наукою.

Виклад основних результатів дослідження

Філософія – це теоретично сформульований світогляд, система найбільш загальних теоретичних поглядів на світ, місце в ньому людини, виявлення різних форм відношення людини до світу.

Філософія відноситься до рефлексивного типу світогляду, що характеризується міркуваннями над власними уявленнями про світ і місце людини в ньому. Вона ставить і намагається дати відповіді на фундаментальні питання людського існування, знайти «граничні» підстави і нормативи свідомого ставлення людини до дійсності [1, С. 10].

Філософія є особливим видом духовної діяльності, якому притаманна сукупність рис, які як зближують її з деякими іншими сферами духовного життя суспільства (наукою, мистецтвом, релігією), так і відокремлюють філософію від них.

Наука – це діяльність зі здобуття системних істинних знань про об'єктивні закономірності світу і способи впливу на нього, здійснювана спеціалізованими спільнотами. То ж найчастіше виявлення специфіки філософії здійснюється саме через порівняння її з наукою.

По-перше, головною метою, що визначає наукову діяльність, є отримання істинних знань про реальність, що жорстко регламентується вже на емпіричному рівні. Елементами наукового знання є факти, закономірності, теорії, «наукові картини світу».

У свою чергу філософські висновки не підлягають емпіричній перевірці. М. Бердяєв стверджував: «Філософії світ розкривається інакше, ніж науці, і шлях її пізнання інший. Науки мають справу з частково абстрагованою дійсністю, їм не відкривається світ, як ціле, ними не осягається зміст світу». Тобто, кожна наука розглядає не світ у цілому, а лише його фрагмент, певну сторону. В області ж філософії досліджуються світоглядні проблеми буття [2, С. 22].

По-друге, якщо наукові знання втілюються в нових механізмах, тобто в більш ефективних технологічних процесах та носять в основному утилітарний характер, то філософія в свою чергу виступає для людини як вічна потреба пошуку відповідей на питання буття і смислу існування. В той же час ніяка наука не ставить за мету відповідати на питання: як та заради чого людині слід жити. Її істини холодні і бездушні: кут падіння дорівнює куту відбиття, сума кутів трикутника дорівнює 180 градусів. Саме в філософії реалізується синтез двох підходів: науково-раціонального і ціннісного (елімінованого з наукового знання). Іншими словами, наука відповідає на запитання «чому?», а філософія – на питання «для чого?», «з якою метою?» [3, С. 24].

По-третє, в науці завжди мається певна фундаментальна теорія – парадигма, яку приймають усі вчені, що працюють у даній області. Висновки ж філософії позбавлені здебільшого однозначності і загальної значущості, вони суттєво розходяться в різних системах і напрямках. У філософії ніколи не було єдиної парадигми, що було охарактеризовано Б. Расселом як «скандал у філософії». Для неї характерний плюралізм систем, течій, шкіл. Тут ми вступаємо в царство свободи духу – можна прийняти будь-як точку зору, мати свою позицію.

Тому, враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що протягом всієї історії науки, звідки б її не починати – з античності або з епохи Нового часу – зв'язок науки з філософією не переривався [4, С. 13]. То ж доцільно виділити такі основні історичні типи взаємозв'язку філософії та науки:

1. Натурфілософський. У даному типі пріоритет надається саме філософії: філософське знання є більш значущим, ніж знання конкретно-наукове. Представники даного типу вважають, що будь-яке наукове знання можна отримати з філософії. А якщо на сьогоднішній день це не можна зробити, то потрібно більш заглиблено розвивати філософію. Не випадково в одному з тезисів-гасел цієї моделі була добре відома гегелівська теза: «філософія – наука наук!».

2. Позитивістський за типом філософської системи, у рамках якої питання про взаємозв'язок філософії й науки, а також питання про демаркацію наукового й філософського знання були особливо гострими. У цьому типі перевага вже надається саме науці, причому маються на увазі, головним чином, ідеали природничих наук.

3. Третій тип взаємозв'язку філософії та науки характеризується «зваженими», нерадикальними, оцінками. Прихильники даного типу орієнтуються на науковий аналіз, але з оглядом також і на цінності філософських традицій, їхні міркування й аргументації (категорії, ідеї діалектики, філософські принципи) [5]. На відміну від натурфілософського типу, прихильники даної моделі не абсолютизують роль і місце філософії в науковому пізнанні. З їхньої точки зору філософія може забезпечити лише загальне бачення проблемної галузі науки та визначити й оцінити різні підходи, але реалізація конкретного підходу в її вимірі – справа самої конкретної науки. Ця «зважена» модель ближче до реальної історії науки, більш адекватно відображає взаємний вплив науки й філософії.

Прикладом «зваженого» трактування співвідношення філософії та науки також можна вважати історію становлення квантової механіки і утвердження її як фундаментальної фізичної теорії. З одного боку, ця теорія досить помітно вплинула на філософію ХХ століття – своїми методологічними принципами (відповідності й доповнюваності), ідеєю відносності до засобів вимірювання, неklasичним розумінням реальності, причинності, наочності, спостережуваності, ролі математики в науковому пізнанні [6, С. 112].

Висновки

Отже, в результаті проведеного дослідження розглянуто взаємозв'язок між філософією та наукою, а також проаналізовано основні історичні типи їх взаємозв'язку.

Визначено, що філософія є особливим видом духовної діяльності, якому притаманна сукупність рис, які як зближують її з іншими сферами духовного життя суспільства, так і відокремлюють філософію від них. Найчастіше виявлення специфіки філософії здійснюється саме через порівняння її з наукою. В результаті, виділено такі основні історичні типи взаємозв'язку філософії та науки: натурфілософський, позитивістський та тип, який характеризується «зваженими», нерадикальними, оцінками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Основи філософії: навч. посіб. / Л. О. Сандюк, С. П. Симоненко, О. В. Сулим, М. Ф. Шмиголь, Н. В. Щубелка, Ю. С. Юшкевич; [за. ред. М. Ф. Шмиголя]. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 412 с.
2. Філософія: Хрестоматія для аспірантів: Навчальний посібник. Укладач: Волков О. Г. Мелітополь: 2018. – 424 с.
3. Steve Fuller The Philosophy of Science and Technology Studies / by Steve Fuller / The Philosophy of Science and Technology Studies, Routledge, 2006, 191 p.
4. Ратніков, В. С. Основи філософії науки і філософії техніки : навчальний посібник / В. С. Ратніков – Вінниця : ВНТУ, 2012. – 291 с.
5. Bunge M. (2003) Philosophy of Science and Technology: A Personal Report. In: Fløistad G. (eds) Philosophy of Latin America. Contemporary philosophy, vol 8. Springer, Dordrecht, 246 p.
6. Steve Fuller A Philosophical History for Our Times. Chicago: The University of Chicago Press, 2000, 233 p.

Вікторія Віталіївна Кривіцька – студентка групи МФК-19м, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, email: viktoria.victory98@gmail.com

Науковий керівник: **Головашенко Ірина Олегівна** – канд. філософ. наук, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Viktoria V. Kryvitska – student, faculty of management and informational security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: viktoria.victory98@gmail.com.

Supervisor: **Holovashenko Iryna O.** – PhD, Associated Professor of the Department of Philosophy and the Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.